

УДК 811.112.2'253:81.112.2'373.7

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФО НІМЕЦЬКОЮ ТА УКРАЇНСЬКОЮ МОВАМИ (НА МАТЕРІАЛІ КАЗКИ О. ВАЙЛДА «ВІДДАНИЙ ДРУГ»)

Ковцуняк М.М., Мецан І.В.

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

У статті висвітлено проблеми перекладу англійських фразеологізмів з казки Оскара Вайлда «Відданий друг», що полягає у знаходженні повних (абсолютних) та часткових відповідників, які існують у мові, на яку здійснюється переклад. У разі їх відсутності використовується описовий переклад, в результаті чого губиться естетична та культурна функції фразеологізму. У статті наведено приклади перекладу фразеологізмів англійською, німецькою та українською мовами. Подано таблицю перекладу фразеологічних одиниць на основі казки О. Вайлда «Відданий друг».

Ключові слова: фразеологізм, казка, адекватний (еквівалентний) переклад, повний еквівалент, частковий еквівалент, описовий переклад.

Постановка проблеми. Фразеологічні питання і загальна проблема різної сполучуваності слів у різних мовах є надзвичайно істотними як для практики, так і для теорії перекладу: вони часто викликають великі практичні труднощі і збуджують великий теоретичний інтерес, оскільки зв'язані з розбіжністю значеннєвих і стилістичних функцій, які виконуються у різних мовах словами однакового важливого значення, і з розходженням сполучень, у які вступають такі слова в різних мовах [6, с. 218]. Можна констатувати, що саме при перекладі розкривається властива даній мові специфічність сполучень, яка інакше могла би бути і не поміченою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Застосування ідіом, так само як і метафоричних сполучень, характерне для художньої літератури, де воно зустрічається й у мові діючих персонажів, і в авторському оповіданні. Тим самим питання про ідіоматику варто розглядати як одне з істотних загальномовних питань перекладу. Ними займалися А. Федоров, Ю. Найда, Л. Латішев, В. Комісаров та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, аналіз наукової літератури із зазначеної проблематики свідчить про те, що при перекладі фразеологізмів труднощі виникають завжди; добрі приклади у цьому аспекті дає нам проза Оскара Вайлда. У роботі був проведений аналіз ідіом у казках цього письменника англійською, німецькою та українською мовами, який показав, що прямий переклад є не завжди доречним.

Мета статті. Метою роботи визначає здатність знаходження відповідників (німецьких та українських) для англійських фразеологізмів, взятих із казки Оскара Вайлда «Відданий друг» та запропонування способів їхнього перекладу.

Виклад основного матеріалу. У художньому тексті кожний елемент мови може мати художнє значення. Це значення мовні елементи мають не як автономні, ізольовані одиниці, а набувають його в контексті, який служить не тільки для ідентифікації відомих носіям мови значень слова, але й може перерозподіляти семи в структурі значення слова, висувати на передній план, посилювати одні й приглушувати, нейтралізувати інші.

Головною метою будь-якого перекладу є досягнення адекватності, що являє собою передачу

сислового змісту оригіналу та повну його функціонально-стилістичну відповідність. Але про повну відповідність можна говорити лише частково, бо при перекладі неможливо уникнути втрат. Тут мається на увазі переклад фразеологізмів за допомогою неповних відповідників та безеквівалентних фразеологізмів. Слід зазначити, що терміни «адекватність» та «еквівалентність» дещо відрізняються один від одного. Під поняттям еквівалентності перекладу розуміють передачу в перекладі змісту оригіналу, зважаючи на стилістичні, образні функції фразеологізмів [4, с. 114].

Завдання перекладача полягає у вмінні розпізнавати фразеологічні одиниці у тексті та правильно відтворювати їх мовою перекладу, враховуючи культурно-національні, історичні, структурні, стилістичні, семантичні особливості.

З погляду перекладу фразеологізми зручно розділити на три групи.

До першої групи відносяться такі фразеологізми, які повністю співпадають як за змістом, так і за формою. Оптимальна умова досягнення повної еквівалентності – пошук у мові перекладу ідентичної фразеологічної одиниці, що за всіма критеріями повністю відповідає фразеологізму-оригіналу.

англ. *the dogs bark, but the caravan goes on* = нім. *die Hunde bellen, und die Karawane zieht weiter* = укр. *собаки брешуть, а караван іде;*

англ. *to take / seize the bull by the horns* = нім. *den Stier bei den Hörnern fassen / packen* = укр. *взяти бика за роги.*

Фразеологізми, які повністю співпадають в різних мовах, мають своїм джерелом загальний прототип і часто є калькою з грецької або латинської, рідше інших мов.

До другої групи належать фразеологізми, які співпадають за змістом, але не співпадають за образом, який лежить в їх основі:

англ. *to have bats in one's belfry* = нім. *einen Vogel haben* = укр. *мати шпаків в голові;*

англ. *like a bull in a china shop* = нім. *wie ein Elefant im Porzellanladen* = укр. незграбний, як ведмідь.

При перекладі таких фразеологічних одиниць рекомендується користуватися саме такими відповідниками, які закріпилися в мові, оскільки при їх перекладі перекладач повинен дотримуватися принципу перекладу чогось звичного таким же

звичним. У протилежному випадку фразеологізм викличе у читача враження чогось несподіваного та оригінального.

При фразеологічних шляхах відтворення подібних одиниць оригіналу велику роль, поруч з об'єктивними факторами, тобто наявністю однакових семантико-стилістичних характеристик в обох мовах, відіграють суб'єктивні чинники, пов'язані з перекладацькою майстерністю, досвідом і талантом перекладача. Одна з головних помилок деяких перекладачів полягає в тому, що вони іноді не можуть знайти еквівалент у фразеологічному фонді мови-рецептора і використовують описовий переклад [2, с. 77-78].

До третьої, найчисельнішої, групи відповідностей належать безеквівалентні фразеологізми, при перекладі яких використовуються нефразеоло-

гічні способи. При адекватному перекладі подібні фрази потрібно пояснювати за допомогою вільного сполучення слів (тобто за допомогою дескриптивної перифрази) [3, с. 74]. Найчастіше описовий переклад застосовують при відтворенні семантики національно-самобутніх висловів, своєрідних мовних реалій, що передають спосіб мислення народу, розуміння ним навколишнього світу.

англ. *lovely weather for ducks* = нім. *regnerisches Wetter* = укр. *дощова погода*;

англ. *all his geese are swans* = нім. *er übertreibt immer* = укр. *він завжди перебільшує*.

Фразеологізми, які Оскар Вайлд вжив у казці «Відданий друг» та які зустрічаються в перекладі, подані у таблиці, яка складається з чотирьох стовпців: у першому подаються цитати автора за виданням Oscar Wilde «The happy prince and

Таблиця 1

Фразеологізми з казки «Відданий друг»

	Англійський варіант	Німецький варіант	Український варіант перекладу	Примітки
1	Real friends should <i>have everything in common</i> .	Wahre Freunde sollten alles gemeinsam besitzen.	У справжніх друзів усе має бути спільне.	Англійська ідіома «have in common» не має відповідника ні в німецькому, ні в українському перекладах.
2	«When people are <i>in trouble</i> they should be left alone.»	«Wenn einer Kummer hat, soll man <i>ihn in Ruhe lassen</i> .»	«Коли в людини біда, її краще залишити у спокої.»	Англійська ідіома «in trouble» не має відповідників. У німецькому перекладі вжита ідіома «jmdn in Ruhe lassen», а в оригіналі її немає.
3	«But of course if you refuse I will go and do it myself.» – «Oh! <i>on no account</i> .»	«Aber wenn du nicht magst, werde ich selbständig alles selber machen.» – «Oh, <i>auf keinen Fall!</i> »	«Але якщо ти відмовляєшся, то я піду зроблю все сам.» – «О ні, ні за що в світі!»	Англійська ідіома «on no account» перекладена на німецьку й українську мови за допомогою ідіом «auf keinen Fall» та «ні за що в світі».
4	«Oh! they (ideas) will come to you...but you must <i>take more pains</i> .»	«Oh! das wird schon werden...du musst dir nur mehr <i>Mühe geben</i> .	«О, вони прийдуть і до тебе!.. Тільки старайся краще.»	Англійська ідіома «take pains» має відповідник німецької ідіоми «Mühe geben».
5	...and <i>every now and then</i> he wiped his eyes with a big pocket-handkerchief.	...und <i>dann und wann</i> wischte er sich mit einem grossen Taschentuch die Augen.	...й <i>час від часу</i> витирив очі великою носовою хустинкою.	Англійська ідіома «every now and then» перекладена на німецьку й українську мови за допомогою ідіом «dann und wann» та «час від часу».
6	«...they really deserve to be drowned.» – «Nothing of the kind... every one must make a beginning...»	«Sie verdienen..., dass man sie ertränke.» – «Beileibe nicht... <i>s ist noch kein Meister vom Himmel gefallen</i> ...»	«Та за це їх варто потопити.» – «Нічого подібного. <i>Всякий починає нелегкий</i> .»	У німецькому перекладі вжита ідіома «s ist noch kein Meister vom Himmel gefallen», в українському – «всякий починає нелегкий», а в оригіналі вона відсутня.
7	Hans never troubled his head about these things.	Hans <i>zerbrach sich den Kopf</i> über solche Dinge nicht.	Малий Ганс ніколи не <i>ламав собі голову</i> над цим...	В оригіналі ідіома відсутня, а в німецькому й українському перекладах використані ідіоми «sich den Kopf zerbrechen» та «ламати голову», які є відповідниками.
8	«Yes, you may set your mind at ease, I will give you my wheelbarrow.»	«... <i>mach dir keine Kopfschmerzen</i> – ich schenke dir meinen Schubkarren.»	«Отже, <i>не бери собі це близько до серця</i> . Я подарую тобі свою тачку.»	У німецькому та українському перекладах вжиті ідіоми «jmdm Kopfschmerzen machen» та «брати собі щось близько до серця», а в оригіналі вона відсутня.
9	...said little Hans, rubbing his eyes...	...sagte der kleine Hans, während er <i>sich den Schlaf aus den Augen rieb</i>сказав Малий Ганс, протираючи очі...	У німецькому перекладі вжита ідіома «sich den Schlaf aus den Augen reiben», а в оригіналі та українському перекладі вона відсутня.
10	But the storm grew worse and worse, and the rain fell in torrents...	Doch der Sturm wurde schlimmer und schlimmer, und es <i>regnete in Strömen</i> .	А вітер усе дужчав, і <i>дощ полив як з відра</i> .	В оригіналі ідіома відсутня, а в німецькому й українському перекладах використані ідіоми «in Strömen regnen» та «дощ ллє як з відра».

11	If he is a really true friend he prefers it.	Dem wahren Freund <i>von echtem Schrot und Korn</i> ist dies sogar das liebste.	Якщо він справжній друг, то залюбки це зробить.	У німецькому перекладі вжита ідіома « <i>von echtem Schrot und Korn</i> », а в оригіналі та українському перекладі вона відсутня.
12	Do you know that I always work better after hearing the birds singing?	Weißt du, die Arbeit <i>geht</i> mir stets besser <i>von der Hand</i> , wenn ich vorher die Vögel habe singen hören.	Тобі відомо, що мені завжди краще працюється, коли я наслухаюся пташиного співу.	В оригіналі і в українському перекладі ідіоми відсутні, а в німецькому перекладі використана ідіома « <i>von der Hand gehen</i> ».
13	I should not dream of doing so if you were not my friend.	Wäre ich nicht dein Freund, so würde mir das natürlich nicht <i>im Traume einfallen</i> .	Мені б і <i>на думку</i> це не спало, якби ти не був моїм другом.	Німецька ідіома « <i>im Traume einfallen</i> » має український відповідник «спадати на думку», а в оригіналі вона відсутня.
14	<i>Once upon a time</i> there was an honest little fellow named Hans.	<i>Es war einmal</i> ein redlicher Bursche, der hieß Hans.	<i>Жив-був</i> маленький чесний хлопчик на ймення Ганс.	Англійська ідіома « <i>once upon a time</i> » перекладена на німецьку й українську мови за допомогою ідіом « <i>es war einmal</i> » та «жив-був».
15	It is very much <i>in my way</i> at home...	Er steht mir zu Hause immerzu <i>im Wege</i> ...	Він завжди <i>стоїть мені поперек горла кісткою</i> вдома...	Англійська ідіома « <i>in my way</i> » має лише український відповідник «стояти поперек горла кісткою».
16	<i>In fact</i> , I have never been married, and I never intend it to be.	Tatsache ist, dass ich niemals verheiratet war, und <i>habe</i> auch nicht <i>im Sinn</i> , es nachzuholen.	Насправді, я ніколи не був одружений та й не <i>маю</i> цього <i>на увазі</i> .	Англійська ідіома « <i>in fact</i> » не має відповідників. В німецькому перекладі вжита ідіома « <i>im Sinn haben</i> », яка має український відповідник «мати щось на увазі». В оригіналі вона відсутня.
17	Then you are quite behind the age.	Dann sind Sie <i>ganz und gar nicht</i> auf der Höhe Ihrer Zeit.	Тоді ви зовсім відстали від моди.	В оригіналі та в українському перекладі ідіоми відсутні, а в німецькому перекладі вжита ідіома « <i>ganz und gar nicht</i> ».
18	What a good heart you have! You are always thinking of others.	Was für ein gutes Herz du hast! Du denkst doch <i>in einem fort</i> an die anderen.	У тебе золоте серце! Ти завжди думаєш про інших.	В оригіналі та в українському перекладі ідіоми відсутні, а в німецькому перекладі вжита ідіома « <i>in einem fort</i> ».
19	«Good morning», said Hans ... smiling from ear to ear.	«Guten Morgen», sagte Hans ... und <i>lachte von einem Ohr zum anderen</i> .	«Доброго ранку», сказав Ганс, ... і засміявся від вуха до вуха.	В оригіналі та в українському перекладі ідіоми відсутні, а в німецькому перекладі вжита ідіома « <i>von einem Ohr zum anderen lachen</i> ».
20	«I am so sorry», said Hans, «but I am really very busy to-day».	« <i>Das tut mir wirklich leid</i> », sagte Hans, « <i>aber ich habe heute sehr viel zu tun</i> »,	«Мені душе шкода», сказав Ганс, «але в мене роботи <i>по горло</i> ».	В оригіналі нема ідіом, зате в німецькому перекладі вжита ідіома « <i>jemandem leid tun</i> », яка не має відповідників; а в українському перекладі вжита ідіома «по горло», яка теж не має відповідників.
21	«I have got... all my flowers to water...» «Well, really», said the Miller.	«Ich muss... all meine Blumen gießen...» « <i>In der Tat</i> », sagte der Müller.	«Я повинен підлити всі свої квіти». «Справді», сказав Мірошник.	В оригіналі та в українському перекладі ідіоми відсутні, а в німецькому перекладі вжита ідіома « <i>in der Tat</i> ».
22	But a true friend always ... does not mind giving pain.	Doch der wahre Freund ... <i>trägt kein Bedenken</i> , auch weh zu tun.	Справжній друг не вагається, щоб зробити боляче.	В оригіналі та в українському перекладі ідіоми відсутні, а в німецькому перекладі вжита ідіома « <i>Bedenken tragen</i> ».
23	Early the next morning the Miller brought his sheep round to the cottage.	Am nächsten Morgen <i>in aller Herrgottsfrühe</i> brachte der Müller seine Schafe hinüber zu Hansens Häuschen.	Наступного ранку, <i>ні світ ні зоря</i> , привів Мірошник свої вівці до Ганса.	В оригіналі ідіома відсутня, а в німецькому й українському перекладах використані ідіоми « <i>in aller Herrgottsfrühe</i> » та «ні світ ні зоря».
24	Hans tied a muffler round his throat, and started off.	Hans band sich einen Schal um den Hals und <i>machte sich auf den Weg</i> .	Ганс обмотав шию шарфом і вирушив у дорогу.	В оригіналі та в українському перекладі ідіоми відсутні, а в німецькому перекладі вжита ідіома « <i>sich auf den Weg machen</i> ».
26	As I was his best friend, it is only fair that I should have the best place.	Da ich sein bester Freund gewesen bin, ist es nur <i>recht und billig</i> , dass ich den besten Platz einnehme...	Я був його найкращим другом, і це справедливо, щоб я зайняв найкраще місце.	В оригіналі та в українському перекладі ідіоми відсутні, а в німецькому перекладі вжита ідіома « <i>recht und billig</i> ».
27	«Well, really», said the Water-rat, in a very angry manner.	« <i>Zum Kuckuck</i> », sagte der Wasserrat höchst erbost...	« <i>Чорт забирай</i> », сказав злісно Водяний щур.	Німецька ідіома « <i>zum Kuckuck</i> » має український відповідник «чорт забирай», а в оригіналі вона відсутня.

other stories» Penguin Books 1994 року, у другій – німецький переклад казок Аліси Зайфферт за виданням Oscar Wilde «Die Märchen. Das Gespenst von Canterville» Gustav Kiepenheuer Verlag Leipzig Weimar 1984 року, у третій – власний переклад, а в останній – примітки.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Фразаєологізм – єдине ціле, що ні в якому разі не підлягає розкладу на компоненти. При перекладі таких одиниць необхідно зважати на естетичну функцію тексту та культурно-історич-

ні умови їхнього вживання. У зв'язку з цим виникає необхідність у глибокому дослідженні фразеологічних одиниць в англійській, німецькій та українській мовах, ширшому їх зіставленні, що дозволить наблизитись до ідеального перекладу. Систематизувавши ідіоми у вигляді таблиці, ми дійшли висновків, що часто трапляються випадки, коли в оригіналі тексту О. Вайлда ідіоми немає, а в перекладі вона вжита, що вказує на те, що у розглянутому нами аспекті німецький переклад і наш власний виявилися багатшими на фразеологізми.

Список літератури:

1. Англо-український фразеологічний словник / [уклад. Баранцев К. Т.]. – К., 1969. – 1052 с.
2. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія (на матеріалі перекладних творів української літератури англійською мовою) / Зорівчак Роксоляна Петрівна. – Львів: Вища школа, 1983. – 173 с.
3. Кунин А. В. Основные понятия фразеологической стилистики / Кунин Александр Владимирович. – В кн.: Проблемы лингвистической стилистики / Тез.: докл. научн. конф. – М.: Изд-во МГПИИЯ, 1969. – 251 с.
4. Латышев Л. К. Курс перевода (эквивалентность перевода и способы ее достижения) / Л. К. Латышев. – М., 1981. – 248 с.
5. Німецько-український словник: [у 2-х т.] / [уклад. В. І. Гаврись, О. П. Пророченко]. – К.: Рад. школа, 1981. – 798 с.
6. Федоров А. В. Основы общей теории перевода / Федоров Андрей Венедиктович. – М. – СПб: Просвещение, 2002. – 361 с.
7. Duden Redewendungen / [Redaktionelle Bearbeitung Dr. Brigitte Alsleben, Dr. Werner Scholze-Stubenrecht]. – Dudenverlag, 2002. – 955 S.
8. Oxford Dictionary of English Idioms / [Cowie A. P., Mackin R., McCaig I. R.]. – Oxford University Press, 1993. – 685 p.
9. Wilde Oscar. The happy prince and other stories. – Penguin Books, 1994. – 208 p.
10. Wilde Oscar. Die Märchen. Das Gespenst von Canterville. – Leipzig / Weimar: Gustav Kiepenheuer Verlag, 1984. – 256 S.

Ковцуняк М.М., Мецан І.В.

Дрогобычский государственный педагогический университет
имени Ивана Франко

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ФЕ НА НЕМЕЦКИЙ И УКРАИНСКИЙ (НА МАТЕРИАЛЕ СКАЗКИ О. ВАЙЛДА «ПРЕДАННЫЙ ДРУГ»)

Аннотация

В статье освещаются проблемы перевода английских фразеологических единиц из сказки Оскара Вайлда «Преданный друг», который заключается в том, чтобы найти полные (абсолютные) и частичные аналоги, которые существуют в языке, на который делают перевод. В случае их отсутствия использован описательный перевод, что приводит к потере эстетической и культурной функции фразеологизма. В статье приводятся примеры перевода фразеологизмов на английский, немецкий и украинский. Представлено таблицу перевода фразеологических единиц на основе сказки О. Вайлда «Преданный друг».

Ключевые слова: фразеологизм, сказка, адекватный (эквивалентный) перевод, полный эквивалент, частичный эквивалент, описательный перевод.

Kovtsuniak M.M., Metsan I.V.

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

PECULIARITIES OF TRANSLATING PHRASEOLOGICAL UNITS INTO GERMAN AND UKRAINIAN (BASED ON O. WILDE'S FAIRYTALE «THE DEVOTED FRIEND»)

Summary

The article focuses on the problem of translating English phraseological units taken from Oscar Wilde's fairytale. It consists in finding full (absolute) and partial equivalents which exist in the target language. If there are none, descriptive translation is used. As a result aesthetic and cultural functions are lost. Examples of phraseological unit translation are provided in English, German and Ukrainian. The table of translation of phraseological units on the basis of Oscar Wilde's fairytale «The devoted friend» is added to the article.

Keywords: phraseological unit, fairytale, adequate (equivalent) translation, full equivalent, partial equivalent, descriptive translation.